

УДК 346.1:347.736

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.08>

Світлана Гушилик,
суддя Господарського суду Чернівецької області

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Проведення у справах про банкрутство є специфічною категорією справ у господарському судочинстві, де багато традиційних процесуальних інститутів проявляються особливо. Специфічно у справах про банкрутство проявляється й інститут представництва, що зумовлює необхідність проведення дослідження особливостей представництва у даній категорії справ.

Метою статті є дослідження інституту представництва у справі про банкрутство та визначення його особливостей. Проаналізовано статус зборів та комітету кредиторів у справі про банкрутство як специфічних представницьких органів.

Оскільки Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» є матеріальним та процесуальним, то й інститут представництва у згаданому законі проявляється у таких самих двох якостях. На підставі цього у цій статті автор виходить із позиції, що інститут представництва у справі про банкрутство має матеріальний та процесуальний аспекти.

Під матеріальним аспектом автор розуміє представництво у розумінні господарського права, тобто коли керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади й органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами. Автор доходить висновку, що якщо говорити про матеріальний аспект представництва у справі про банкрутство, то можна побачити певні особливості, які залежать від судової процедури банкрутства. Проте автором наголошується, що не лише судова процедура банкрутства впливає на зміст повноважень керівника боржника у справі про банкрутство, але й сам Закон суттєво обмежив обсяг прав керівника боржника у процедурі банкрутства.

Аналізуючи процесуальний аспект представництва у справі про банкрутство, автор виходить із положень Господарського процесуального кодексу України і доходить висновку, що процесуальний аспект представництва у справі про банкрутство не містить яких-небудь відмінностей від господарського судочинства.

Ключові слова: представництво, комітет кредиторів, збори кредиторів, банкрутство, неплатоспроможність, господарське судочинство.

Постановка проблеми. Справи про банкрутство є специфічною категорією справ у господарському судочинстві, в яких багато традиційних процесуальних інститутів проявляються особливо. Інститут банкрутства є комплексним міжгалузевим правовим інститутом, що базується на нормах господарського права, але водночас має певні особливості, притаманні іншим галузям права [1, с. 17]. Проведення у справах про банкрутство є самостійним видом судового провадження і характеризується особливим процесуальним порядком розгляду справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового провадження, що істотно відрізняють це провадження від позовного [2, с. 8]. Специфічно у справах про банкрутство проявляється й інститут представництва, оскільки поряд із «традиційними» для господарського процесу представниками тільки у справі про

банкрутство можна зустріти такі колективні представницькі органи, як збори та комітет кредиторів. Оскільки Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) є матеріальним та процесуальним, то й інститут представництва у згаданому законі проявляється у таких самих двох якостях. Складність інституту представництва, що спричинена його комплексним характером, і зумовила необхідність проведення даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Особливості провадження у справі про банкрутство неодноразово опинялися у центрі уваги вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити: О.А. Белянич, А.А. Бутирського, І.А. Бутирську, В.В. Джуна, І.О. Вечірка, Ю.В. Кабенюк, Б.М. Полякова, О.П. Подцерковного, П.Д. Пригузу та інших. Проте інститут пред-

ставництва у справі про банкрутство предметом окремої уваги дослідників не був, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є дослідження інституту представництва у справі про банкрутство та визначення його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Банкрутство – це невід’ємний елемент ринкової економіки. Система норм, що регламентують відносини, пов’язані з банкрутством, являє собою господарсько-правовий інститут, якому властиве з’єднання публічно-правових і приватноправових засад [3, с. 190]. О. Труба справедливо відзначає, що багато класичних інститутів процесуального права знаходять у «банкрутських» справах зовсім особливе переломлення [4]. І. Вечірко також наголошує, що провадження у справах про банкрутство становить окремий вид судового провадження в межах господарської процесуальної форми. Разом із тим розгляд справ про банкрутство є самостійною формою процесуальної діяльності господарського суду, що зумовлено значною специфікою процесуальних відносин у справах про банкрутство [5, с. 233]. Традиційно, коли ми говоримо про інститут представництва у господарському судочинстві, маємо на увазі фізичну особу – представника. У правовій доктрині представництво розглядається як своєрідне правовідношення, у силу якого одна особа (представник) набуває і здійснює в інтересах і від імені іншої особи, яку вона представляє, права й обов’язки з метою вчинення правочинів у межах, встановлених для представника або наданих йому повноважень [6, с. 97].

Інститут представництва у справі про банкрутство має матеріальний та процесуальний аспекти. Під матеріальним аспектом слід розуміти представництво у розумінні господарського права, тобто керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами (ч. 5 ст. 65 Господарського кодексу України (далі – ГКУ)). Під процесуальним аспектом представництва у справі про банкрутство необхідно виходити з положень ч. 1 ст. 56 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПКУ), яка передбачає, що сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь в судовому процесі особисто (само-

представництво) та (або) через представника, та ч. 1 ст. 58 ГПКУ, яка визначає, що представником у суді може бути адвокат або законний представник.

Якщо говорити про матеріальний аспект представництва у справі про банкрутство, то можна побачити певні особливості, які залежать від судової процедури банкрутства. Проте не лише судова процедура банкрутства впливає на зміст повноважень керівника боржника у справі про банкрутство, але й сам Закон про банкрутство суттєво обмежив обсяг прав керівника боржника у процедурі банкрутства. Це пов’язано з тим, що Закон про банкрутство є не лише спеціальним, але й особливим законом, який у процедурі банкрутства діє з певними «відхиленнями» від традиційних положень ГКУ та Цивільного кодексу України.

Так, ч. 5, 6 ст. 22 Закону про банкрутство передбачають, що після призначення розпорядника майна і до припинення процедури розпорядження майном органи управління боржника не мають права без згоди розпорядника майна приймати рішення про: реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника; створення юридичних осіб або про участь в інших юридичних особах; створення філій та представництв; виплату дивідендів; проведення боржником емісії цінних паперів; вихід зі складу учасників боржника юридичної особи, придбання в акціонерів раніше випущених акцій боржника. Що стосується рішень про участь боржника в об’єднаннях, асоціаціях, спілках, холдингових компаніях, промислово-фінансових групах чи інших об’єднаннях юридичних осіб, то таке рішення приймається органами управління боржника лише за згодою розпорядника майна. Керівник або орган управління боржника виключно за погодженням з розпорядником майна вчиняють правочини (укладають договори) щодо: відчуження або обтяження нерухомого майна боржника, в тому числі його передачі в оренду, заставу, внесення зазначеного майна до статутного капіталу іншого підприємства або господарського товариства, розпорядження нерухомим майном боржника у будь-який інший спосіб; одержання та видачі позик (кредитів), надання поруки, гарантій, уступки вимоги, переведення боргу, а також передачі в довірче управління майна боржника; розпорядження у будь-який спосіб іншим майном боржника, балансова вартість якого становить понад один відсоток балансової вартості активів боржника, та укладання інших значних правочинів (договорів) (ч. 8 ст. 22 Закону про банкрутство).

З огляду на наведене, вбачаємо дуалізм управління боржником у процедурі розпорядження майном, що є характерною особливістю інституту представництва у процедурі банкрутства. Якщо говорити про інші судові процедури (санацію боржника та ліквідацію), то управління боржником (банкрутом) здійснює керуючий санацією або ліквідатор, які фактично перебирають на себе функції керівника боржника. Однак і в таких процедурах банкрутства законодавець передбачив дещо більший обсяг повноважень керівника боржника (банкрута). Так, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника не може обмежувати повноваження керуючого санацією щодо розпорядження майном боржника (ч. 9 ст. 28 Закону про банкрутство), керуючий санацією у тримісячний строк з дня прийняття рішення про санацію має право відмовитися від правочинів (договорів) боржника, вчинених до відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, не виконаних повністю або частково за спеціальних (банкрутських) підстав (ч. 10 ст. 28 Закону про банкрутство), під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства (ч. 5 ст. 41 Закону про банкрутство).

Процесуальний аспект представництва у справі про банкрутство не містить яких-небудь відмінностей від господарського судочинства. Виходячи з норм ГПКУ, можна зробити висновок, що представниками кредиторів та боржника у справі про банкрутство можуть бути лише адвокати, оскільки справи про банкрутство не належать до мало-значних справ.

Ще однією особливістю справи про банкрутство є участь у ній специфічних органів – зборів та комітету кредиторів. Їхнє завдання, як вказує професор Б. Поляков, полягає у формуванні єдиної думки, інтересу всіх кредиторів [7, с. 245].

З приводу зборів кредиторів І. Бутирська вказує, що, об'єднуючись у збори кредиторів, останні створюють свій представницький орган, в якому беруть участь абсолютно всі кредитори по справі, незалежно від розміру їхніх вимог до боржника. Збори кредиторів слугують інструментом забезпечення прав кожного кредитора, оскільки дають можливість кожному кредитору «бути почутим» і висловити власну позицію стосовно майбутньої долі боржника [8, с. 115].

На час дії процедур банкрутства збори кредиторів обирають комітет кредиторів у складі не більше ніж сім осіб (ч. 6 ст. 26 Закону про

банкрутство). Х. Шухатян вказує, що наявність представницького органу – комітету кредиторів – є особливістю такої форми господарського процесу, як провадження справ про банкрутство. Адже це єдиний випадок, коли стороною у справі виступає колективний орган без статусу юридичної особи, що складається з абсолютно самостійних суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб, які характеризуються наявністю абсолютно різних грошових вимог до боржника за різними зобов'язаннями [9, с. 143]. Комітет кредиторів з'явився ще у середньовічній Італії, де функцію управління майном неспроможного боржника було покладено на комітет кредиторів – *comitè di creditori*, до обов'язків якого входило: розшук майна боржника та створення ліквідаційної маси, володіння майном боржника, управління ним, представництво боржника в суді, укладення мирової угоди з боржником [10, с. 129].

З огляду на наведене, можна визначити, що комітет кредиторів є представницьким органом зборів кредиторів, який діє на підставі рішення останнього і Закону про банкрутство і який представляє всіх кредиторів. Натомість комітет кредиторів не набуває автоматично всіх повноважень зборів кредиторів. Наприклад, питання про перехід до наступної судової процедури – це виключне право зборів кредиторів, яке може бути лише делеговане комітету кредиторів на підставі відповідного рішення.

Ще один специфічний учасник справи про банкрутство – це арбітражний керуючий, який на перший погляд може здатися представником кредиторів та боржника. Але тут варто погодитися з І. Бутирською, яка вказує, що арбітражний керуючий не є ані представником кредиторів, ані органом державної влади, ані органом юридичної особи-боржника. Правовий статус арбітражного керуючого поєднує в собі елементи правових статусів кожного з перелічених суб'єктів, але жодним з них не вичерпується. Арбітражний керуючий є специфічним учасником справи про банкрутство, що володіє особливим публічно-правовим статусом, зумовленим особливостями справ про неспроможність [11, с. 45]. Ю. Кабенюк із цього приводу абсолютно правильно вказує, що арбітражний керуючий є суб'єктом відносин арбітражного управління, під якими вчена пропонує розуміти правовідносини, що виникають у зв'язку з управлінням підприємством у межах справи про банкрутство, що здійснюється спеціально уповноваженим на це господарським судом суб'єктом, який має відповідний правовий статус арбітражного керуючого [12, с. 94].

Висновки

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Інститут представництва у справі про банкрутство має матеріальний та процесуальний аспекти. Під матеріальним аспектом слід розуміти представництво у розумінні господарського права, а щодо процесуального аспекту представництва у справі про банкрутство необхідно виходити з положень ГПКУ. Якщо говорити про матеріальний аспект представництва у справі про банкрутство, то можна побачити певні особливості, які залежать від судової процедури банкрутства. Проте не лише судова процедура банкрутства впливає на зміст повноважень керівника боржника у справі про банкрутство, але й сам Закон про банкрутство суттєво обмежив обсяг прав керівника боржника у процедурі банкрутства. Процесуальний аспект представництва у справі про банкрутство не містить яких-небудь відмінностей від господарського судочинства.

Список використаних джерел:

1. Бутирський А. А. Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника як шлях подолання банкрутства : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 180 с.
2. Беляневич О. А. Про особливості застосування норм про позовну давність у справах про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 5–9.
3. Бутирський А. А. Правова природа засобів відновлення платоспроможності боржника. *Вісник господарського судочинства*. 2006. № 3. С. 190–196.
4. Труба А. Н. Проблемы систематизации процессуальных субъектов по делам о банкрот-

стве. URL: http://www.xn--80abkdb1akljbjes3a.xn--p1ai/publ/problemy_sistemizacii_processualnykh_subektov_po_delam_o_bankrotstve_truba_a_n_2012/1-1-0-1 (дата звернення: 01.08.2019).

5. Вечірко І. О. Проведення у справах про банкрутство як самостійна форма процесуальної діяльності господарського суду. *Санация та банкрутство*. 2014. № 3–4. С. 229–234.

6. Резнікова В. В., Россильна О. В. Посередництво і представництво в господарському праві та процесі України : навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с.

7. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2011. 560 с.

8. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство : монографія. Чернівці: Технодрук, 2017. 184 с.

9. Шухатян Х. О. Концептуальні підходи до поняття сторін у провадженні справ про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 5. С. 140–146.

10. Бутирська І. А. Історія становлення регламентації правового становища учасників справи про банкрутство. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 65. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 127–133.

11. Бутирська І. А. Учасники провадження у справі про банкрутство : дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2017. 204 с.

12. Кабенюк Ю. В. Загальна характеристика відносин арбітражного управління у процедурі банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 87–95.

Bankruptcy proceedings are a specific category of commercial litigation, where many traditional procedural institutes are particularly prominent. Bankruptcy cases are also manifested by the institution of representation, which necessitates a study of the features of representation in this category of cases.

The purpose of the article is to investigate the institution of bankruptcy representation and determine its features. The status of the meeting and committee of creditors in the bankruptcy case as specific representative bodies is analyzed.

Considering that the Law of Ukraine "On Recovery of the Debtor's Solvency or Recognition of Bankruptcy" is substantive and procedural, the institute of representation in the mentioned law is manifested in the same two qualities. On the basis of this, in this article the author assumes that the institution of bankruptcy representation has material and procedural aspects.

In the material aspect, the author understands representation in the understanding of business law, i.e. when the head of the enterprise acts without authority on behalf of the enterprise, represents his interests in public authorities and local authorities, other organizations, in relations with legal entities and citizens, forms the administration of the enterprise and decides questions of activity of the enterprise within the limits and the order defined by the constituent documents. The author concludes that when we talk about the material aspect of representation in the bankruptcy case, we can see certain features that depend on the bankruptcy court procedure. However, the author emphasizes that not only the bankruptcy litigation affects the content of the debtor's authority in the bankruptcy case, but also the Law itself substantially limited the amount of the debtor's rights in the bankruptcy procedure.

Analyzing the procedural aspect of bankruptcy representation, the author proceeds from the provisions of the Economic Procedure Code of Ukraine, and concludes that the procedural aspect of bankruptcy representation does not contain any differences from economic litigation.

Key words: representation, committee of creditors, meeting of creditors, bankruptcy, insolvency, economic litigation.